

Oponentní posudek na disertační práci

„Lidová architektura 19. století na Vysočině“

autor práce: **Mgr. Ivan Minář**
vedoucí práce: **Prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.**
škola: **Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta**

zpracovatel posudku: **Ing. arch. Jan Pešta**
Hofmeisterova 41, Rožmitál pod Třemšínem, 262 42

1

Hned v úvodu bych rád předeslal, že práce oponenta je v případě takovéto práce velmi nevděčná. Autor si přes své mládí vybudoval v oboru pověst velmi zkušeného a respektovaného badatele, navíc s bohatou a mimořádně kvalitní publikační činností. V odborné obci mezi znalci lidové architektury (zejména na Vysočině) patří plným právem k nejuznávanějším. Při opakovaném čtení předložené disertační práce se oponent nutně dostává do situace, kdy si musí přiznat, že autor je v mnoha ohledech zkušenější a je vybaven výrazně lepšími znalostmi (regionu, problematiky lidové architektury i metodiky práce), než sám oponent. Oponentovi tak nezbývá, než snažit se autora škodolibě „nachytat“ na drobnostech, protože žádné zásadní vady předložená disertační práce nemá.

Téma práce, jejíž těžiště je věnováno dosud opomíjenému fenoménu mladší zděné generace lidové architektury, je uchopeno naprosto přesvědčivě a systematicky. Největším přínosem práce je sama dokumentační část, zahrnující obrovské množství materiálu – fotografií, skic i zaměření staveb. Z plánové i textové dokumentace vysvítá, že autor je velmi zkušený. Jednoduše řečeno: ví, kam se má dívat, jaké jevy sledovat, jak stavbu hodnotit, popisovat a v neposlední řadě i na velmi slušné úrovni zakreslit.

Zvláště je nutné ocenit dokumentaci ohrožených či zanikajících staveb. Je zřejmé, že (ke škodě věci) může být součástí příloh disertační práce jen nepatrný zlomek nashromážděného materiálu a lze jen doufat, že jej autor v budoucnosti zúročí alespoň v odborných studiích či monografiích. Z tohoto pohledu je práce (nejen sama předkládaná disertační práce, ale v širším slova smyslu autorova dokumentační činnost v oboru) velmi přínosná a lze očekávat, že bude ještě dlouho sloužit jako základní oborová platforma pro všechny budoucí badatele v regionu. Pomyslná kvalitativní „laťka“ dokumentační práce je autorem nasazená značně vysoko a pro budoucí badatele bude obtížné ji překročit, nebo alespoň dosáhnout.

Silnou stránkou práce je především katalog dokumentovaných staveb a v rámci souhrnných kapitol pak ty části, které jsou věnovány zedníkům, stavitelům, fasádníkům a jejich rodům a výzdobě pak obecně (zvláště pak lokalitě Vojslavice). Impozantně působí i seznam literatury, s níž autor pracoval. Jako oponent velmi oceňuji i přehledné zpracování, včetně čtivého – a přesto věcného – slohu, včetně mnoha vtipných poznámek („dymník není vyfocen protože došla baterka...“). Je zřetelně patrné, že autor je zběhlý i v publikování svých poznatků a ví, jak je pro čtenáře z řad odborníků i poučených laiků učinit přitažlivými. Tento aspekt v mnoha jiných odborných studiích bohužel významně schází.

Přesto – nebo právě proto je nutné upozornit i na dílčí problematická místa práce. Kromě drobných chyb a nepřesností, kterým se budu věnovat níže, vidím v práci dvě větší slabiny. Spíše než pochybení se jedná o opomenutí důležitých skutečností. První výtkou je nedostatečné tematické regionální vymezení práce. Z názvu práce vyznívá „Vysočina“ jako blíže nevymezený geografický region, který můžeme chápat buď v nejširším slova smyslu jako pásmo od Železných hor až po Náměštsko, od Svitavska po Dačicko a v nejužším slova smyslu jen jako oblast Žďárských vrchů. Z práce ovšem vyplývá, že autor se zabývá materiály téměř výhradně z administrativně vymezeného Kraje Vysočina. To je na jedné straně pochopitelné, neboť uměle vytvořený kraj ve svých administrativních hranicích se zároveň kryje s autorovými profesními vazbami, na druhou stranu to vede k možnosti určitého zkreslení sledovaných jevů právě vynecháním organicky navazujících regionů zejména na území okresů Chrudim, Svitavy, Benešov, Jindřichův Hradec, Tábor a Blansko. Některé z významných oblastí lidové architektury regionu (Poličko, Hlinecko) se tak ocitají doslova „za čarou“, aniž by byly výrazněji reflektovány. Na druhou stranu, při pohledu na mapy v přílohách, je zřejmé, že ani v celém administrativním rozsahu kraje není jeho území věnována jednotná pozornost – statisticky méně zastoupeny jsou např. oblasti Náměštska, Pacovska, nebo severní části okresu Havlíčkův Brod. I to lze vysvětlit mnoha faktory (včetně stupně dochování tradiční architektury), ovšem mělo by tak být učiněno ze strany autora.

Je jasné, že takto velký územní rozsah práce překračuje při zachování vysokého standardu a stanovené úrovně podrobnosti náplň disertační práce i možnosti jednotlivce. Právě proto by bylo vhodné v samém úvodu jednoznačně vymezit sledovaný region a předmět zájmu – a naopak se vymezit vůči těm částem regionu, které dokumentační prací nepokrývá a náležitě to také zdůvodnit.

Druhá výtka se týká absence souhrnné kapitoly, věnované dispozičnímu řešení staveb (a také jejich celkové vnější podobě), od celkové situace usedlostí přes podrobnější rozbor dispozičních typů až po konkrétní příklady. Kapitola č. 3 („Vývoj lidové architektury v 19. století“) se kromě kratičkého úvodního odstavce v podstatě omezuje na jednotlivé stavební konstrukce (stěny, stropy a klenby, krovky, otopné systémy a výplně otvorů). Pojmenování kapitoly, věnované téměř výhradně stavebním konstrukcím, se tak zdá být poněkud nešťastné. Pomineme-li absenci některých dalších typů konstrukcí, pak je chybějící kapitola věnovaná dispozičnímu řešení pro čtenáře nesporným ochuzením práce. Je přitom zřejmé, že absence kapitoly věnované dispozičnímu řešení, není autorova odborná slabina – v katalogu staveb jsou popisy dispozic velmi kvalitní a tu a tam prosvítá i na jiných místech textu, že autor problematice velmi dobře rozumí.

I v tomto případě by jistě práci prospělo, kdyby se autor – pokud se z jakéhokoli důvodu nemohl tématu více věnovat – vůči němu alespoň s dostatečnou razancí vymezil. Doufám, že se v tomto směru dočkáme rozšíření práce v úrovni odborných studií a monografií, které budou jistě následovat.

Kromě těchto dvou problémových okruhů, které autor jistě snadno odstraní při další práci a publikační činnosti, bych rád upozornil ještě na několik drobností – vesměs naprosto marginálních, které nijak nedevalvují jinak vysoké kvality práce.

- obecně: Téměř zcela chybí hospodářské stavby – snad by stály alespoň za letmou zmínku (nebo je žádoucí se vůči nim opět výrazněji vymezit s tím, že sledujeme pouze obytné domy).
- s. 3, odst. 2: Místo otázky „výzdoby“ by bylo praktičtější posuzovat vnější podobu staveb jako celek (týká se i zcela nezdobených staveb). Znovu upozorňuji na chybějící dispoziční analýzy.
- s. 9-10: V rámci inventarizačních průzkumů na Pelhřimovsku byly zpracovány, pokud je mi známo, také plošné stavebněhistorické průzkumy vesnic Bácovice a Těchoraz, a to týmem Ing. arch. Petra Dostála.
- str. 21: Staré předbělohorské stavby ve skutečnosti na Vysočině (míněno v širším, nikoli administrativním slova smyslu) existují – stačí připomenout třeba usedlost čp. 16 v Telecí u Poličky (SY). Je pravda, že Poličsko je vně Kraje Vysočina, avšak skoro na témže místě autor uvádí lokalitu Pfafenschlag (JH), která je také mimo území kraje.
- str. 22-23: V případě přerodu na zděné stavby (přezdívaní) u roubených staveb musíme minimálně v případě světnic počítat i s možností obezdění zachované roubené konstrukce plentou.
- str. 23-25: Podrobný popis a interpretace Štáflovy chalupy v Havlíčkově Brodě (i Nápravníkova stavení v Humpolci) se v tomto případě míjí s vytyčeným tématem práce a je zde nadbytečný.
- s. 30-31, pozn. 96: Kromě Chebska se roubené věnce („Umschrot“, ev. „Blockkranz“) používaly ve velké míře také v Lužických horách, Podještědí, na Šluknovsku a v dalších regionech. Zde to ale přesahuje rámec práce.
- s. 31-45 obecně: U popisu konstrukcí v některých zmiňovaných lokalitách chybí značka okresu (jinde je autor používá).
- tamtéž: V interpretaci konstrukcí (zejm. krovů, ale nejenom) se autor opírá výrazně o dobové stavební plány – je však třeba upozornit na fakt, že realizace se mohla od plánu lišit právě v konstrukčním a částečně i v dispozičním řešení.
- s. 34: Pruské klenby se od českých placek liší jak geometrií (translační plocha), tak způsobem zdění, což zde není vysvětleno. Namísto klenby „segmentové“ je asi praktičtější uvádět „segmentové valené“.
- s. 36: Krov u čp. 338 v Humpolci – podélně orientované prvky středového rámu ve skutečnosti nejsou vaznice (byly by průběžné), ale rozpěry podélného vázání.

- s. 37: Varianty Rankova krovu se sloupky protaženými až k hřebeni střechy a bez rozpěry jsou obecně hodně používány v jižní části českomoravského pomezí (minimálně) až k rakouské hranici (Dačicko, Slavonicko).
- s. 38-39: Připomínám, že velká vlna rušení valbiček přišla spolu s přechodem na „tvrdé“ krytiny – zejm. keramické a betonové drážkové tašky, někdy i eternit.
- s. 39: Naznačená chronologie černých kuchyní (nejprve archaická do síně otevřená nika, poté oddělená klenutá prostora) v rámci širšího kontextu Českých zemí příliš neplatí – spíše se jedná o regionální prvek (jih Čech má spíše uzavřené prostory, sever spíše niky – nikoli však bezvýhradně).
- s. 55 a další: I když je to v textu dále uvedeno, považuji za nutné připomenout, že mnoho původních plánů může být dosud uloženo v archívech stavebních úřadů; tudíž výčet zde pravděpodobně nebude dosud úplný.

přílohy obecně: Za poměrně závažný nedostatek považuji absenci signatur, nebo alespoň označení archívních fondů u reprodukované historické plánové a fotografické dokumentace v popiskách příloh. Případnému budoucímu uživateli bychom velmi usnadnili práci, kdyby mohl zmiňovanou, nebo i přetištěnou archívní dokumentaci snadno kdykoli dohledat.

- s. 165, obr. 54 (Štáflova chalupa): Není uveden původ zaměření – jedná se o autorovo měření, nebo podklad ze staršího SHP? Opět upozorňuji, že objekt je přes jeho naprosto jedinečné hodnoty na tomto místě uveden nadbytečně; pokud bylo nutné šetřit místem v přílohách, uvítal bych spíše vzorek ze starších zaměřovacích akcí ČAVU, Antonína Kuriala, nebo SÚRPMO.

plánové přílohy: Pro snazší orientaci by se v plánech (mimořadně, velmi pěkně zpracovaných) mohly objevit jednoduché symboly, označující jednotlivé prostory dispozice.

Na závěr ještě jednou konstatuji, že předložená práce (navzdory mým marginálním připomínkám) vykazuje mimořádné kvality po obsahové i formální stránce a jistě se stane v budoucnosti žádaným vědeckým materiálem – o to užitečnějším, že zachycuje mnohé hodnotné stavby s nejistou budoucností.

Předloženou práci proto jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Rožmitálu, 8. února 2016

Ing. arch. Jan Pešta